

ТЪРНОВСКАТА КОНСТИТУЦИЯ И УСТРОЙСТВОТО НА КНЯЖЕСТВО БЪЛГАРИЯ

Най-важният акт в периода на Временното руско управление безспорно е приемането на българската Конституция. По нейната подготовка работи Сергей Лукианов, като предварително се започнава с основните закони на Гърция, Сърбия и Румъния и същевременно с традициите и нагласите на българското общество. Той се обръща към видни български общественици, като предлага анкета с въпроси за духа на бъдещата Конституция. Повечето от българските проекти на Марин Дринов, Тодор Икономов, Антим I, Драган Цанков и други, са в консервативен дух. На базата на тези проучвания Лукианов изработва първоначален проект, който изпраща за одобрение в Петербург. По настояване лично на император Александър II проектът е върнат с препоръка за либерализиране. Направени са някои поправки и е изготвен нов проект, който по силата на Берлинския договор трябва да бъде гласуван от българските нота..ли. Той също е сравнително консервативен – на монархът се дават значителни правомощия, а народното събрание е с двукамерна структура. За горна камара се предвижда образователен ценз. Нейната функция е като на конституционен съд. Желанието на Русия България да получи по-либерална конституция има няколко причини. На първо място с този основен закон тя най-лесно би запазила влиянието си в българското общество. Освен това така тя доказва пред Великите сили, че не е изостанала държава. Самият император Александър III е привърженик на някои реформистки идеи (през 1861 г. той премахва крепостничеството в Русия). Не на последно място в това отношение се нарежда и опитът на руските правни социалисти, които се стремят да покажат съответните си професионални възможности и юридическо м...лене в тази конституция.

На 10 февруари 1879 г. е свикано Учредително събрание, в което са включени 229 депутата. Пряко от народа са избрани 92 делегати. 118 получават депутатско място по силата на заеманите от тях длъжности, а 19 са назначени лично от княз Дондуков. Въпреки големия брой на неизборните депутатски мандати, това Учредително събрание е представително за настроеността на българското общество.

Още от свикването и в самото начало на работата на Учредителното събрание възниква спор между депутатите по националния въпрос. Възникват две групи: на крайните и на умерените. Първите твърдят, че ако изпълнят задачите си и приемат Конституцията на България, това автоматично означава да се приемат решенията на Берлинския конгрес. С тази теза излизат Стефан Стамболов, Петко Каравелов, Петко Славейков. Те предлагат да не се започва работа. Издигат се дори съвсем крайни предложения като това България да се откаже от тази частична свобода.

Групата на умерените настоява Учредителното събрание да започне работата си, но да изпрати обръщение до Великите сили, в което да изрази своето несъгласие с решенията на Берлинския конгрес. Едва след намесата на княз Дондуков депутатите започват своята работа като изпращат предложения от умерените среди протестен документ. Още от самото начало те демонстрират намерението си да проучат сериозно проекта за конституция на Сергей Лукианов. За целта е избрана 15-членна комисия от депутати – прависти, които да предложат евентуални промени. В нея влизат Константин Стоилов, Димитър Греков, Григор Начович и др. Промените, които предлагат, са изцяло в консервативен дух. За горната камара на парламента те предвиждат сенат от 20-25 души, назначени от монарха. Този орган трябва да тълкува и евентуално да преразглежда законите в Народното събрание. Предложени са и ограничения в изборителните права – образователен и имуществен ценз. По отношение на вътрешната и външната политика

комисията предвижда засилване на правата на монарха. Към предложенията спада и създаването на официална цензура върху печатните издания. Избирателната система е условнена – първо избирателите трябва да гласуват за електронни комисии, а те да избират депутатите.

Предложенията на комисията са последвани от продължителна дискусия в Учредителното събрание. Накрая мнозинство печелят привържениците на либералната конституция. Още тук очертават двете главни политически движения в България след Освобождението. Групата на консерваторите включва представители на 15 – членна комисия, както и Марко Блалабанов, Тодор Бърмов, Тодор Икономов и др. В либералното течение най-изявените дейци са Петко Каравелов, Драган Цанков и Петко Славейков. Основанията, изтъквани от консерваторите за необходимостта от ограничаване на гражданските права и свободи са, че народът не е готов за толкова голяма самостоятелност и силната власт трябва да се предаде в ръцете само на подготвени хора. Либералите са против всякакви ограничения в конституцията и успяват да наложат мнението си. На 16 април 1879 г. учредителното събрание приема за българска конституция един от най-демократичните за времето си закони в цяла Европа.

В приетата Конституция залага принципът на разделение на властите. Изпълнителната е съсредоточена в ръцете на монарха и избраното от него правителство. В качеството си на арбитър обаче той контролира и трите власти. Условието за него са да е източноправославен, като изключение се прави само за първия български княз. Личността на владетеля е свещена и неприкосновена и той не може да бъде съден за действията си. Монархът е главнокомандващ на българската армия. Той има право да налага вето над законите, както и да разпуска парламента. По своя преценка той може да помилва осъдени, дори при най-тежките присъди.

По отношение на законодателната власт Търновската конституция предвижда два вида народно събрание – обикновено и велико. И двете са еднокамерни, а всички депутати в тях са избираеми. Депутат за ОНС се избира от 10000 гласоподаватели. Функциите на ОНС са да приема бюджета на страната, да гласува закони, да приема годишната субсидия на монархическия двор – т.нар. цивилна листа. ОНС се свиква на две сесии – пролетна и есенна, като може да се свика и извънредна сесия. Народното събрание упражнява контрол над изпълнителната власт чрез интермелации до министрите, на които те са длъжни да дадат отговор. Единственото ограничение за депутатската длъжност е възрастовото – долната граница е 30 години.

Във великото народно събрание се включват два пъти по-голям брой депутати – за един мандат са необходими 5000 гласа. ВНС се свиква само в четири случая. При избор на княз, при избор на регенти, при промяна на цялата конституция или части от нея и при промяна на държавните граници. Депутатите от ВНС заседават само до решаването на конкретния проблем.

Принципът в изграждането на съдебната власт е нейната независимост и самостоятелност. Тя защитава правата и свободите на гражданите.

Демократичната система в България не налага никакви ограничения на гражданските права. Въведено е всеобщо избирателно право без имуществен или образователен ценз. Всеки мъж над 21 години може да даде глас си за народен представител и за местната власт. Напълно е забранено робството. Гарантирана е свобода на словото и печата, като е забранена всякакъв вид цензура, с изключение на религиозните издания – те не трябва да противоречат на източното православие. Дава се свобода на вероизповеданията.

Наред с това гражданите имат право на сдружения – професионални и политически и могат да изразяват протестите си под формата на митинги. Частичната собственост е обявена за неприкосновена.

Като слабост на Търновската конституция може да се посочи не достатъчно ясно очертаване на правата на отделните институции. Оставени са възможности за нееднозначно тълкуване по въпросите за ветото на монарха, назначаването на правителството и др. Като цяло обаче конституцията дава възможност за демократично развитие на общество и може да бъде оценена високо за целия период на функционирането си като основен закон на България.

На 4 април 1879 г. учредителното събрание избира за столица на Княжеството град София с минимално мнозинство. Идеята е след постигането на националния идеал София да се окаже в центъра на българските земи.

Учредителното събрание се трансформира в ИВНС и с пълно единодушие на 17 април 1879 г. депутатите избират първия български княз – Александър фон Батенберг (1857-1893 г.). Той е предложен от Русия, племенник е на руската кралица. На 24 юни 1879 г. след обиколка на европейските дворове, той пристига в България и поема управлението на страната.

В периода 1878-1879 г. са изградени българските държавни институции, оформя се парламентарната политическа система в страната и е приета българската Конституция. Тя дава изключително големи възможности на българския народ да участва активно в управлението на държавата и да се развива свободно. В това отношение съществена роля изиграва временното руско управление в България, което помага на българите да поемат своята историческа съдба в ръцете си. Духът на българската конституция е гаранция за демократичността на управлението в страната.